

УДК: 37.015.31:793.3

СУТНІСТЬ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Т. М. Царик

Луцький педагогічний коледж

Анотація. У статті висвітлюються й обґрунтовуються педагогічні умови ефективної організації естетичного виховання студентської молоді у процесі хореографічної діяльності. На основі аналізу психолого-педагогічної мистецтвознавчої літератури розкривається поняття та визначається сутність хореографічної діяльності в системі естетичного виховання, вплив танцювального мистецтва на процес естетичного сприйняття, вироблення естетичних потреб, естетичної свідомості та залучення студентів до художньо-естетичної діяльності у формуванні особистості майбутнього педагога.

Ключові слова: естетичне виховання, виховний процес, студентська молодь, хореографічна діяльність, естетичний розвиток, естетична свідомість, естетичне сприймання, естетична культура, естетичний смак.

Царик Т.М. Сущность хореографической деятельности в системе эстетического воспитания студенческой молодежи

Аннотация. В статье освещаются и обосновываются педагогические условия эффективной организации эстетического воспитания студенческой молодежи в процессе хореографической деятельности. На основе анализа психолого-педагогической искусствоведческой литературы раскрывается понятие и определяется сущность хореографической деятельности в системе эстетического воспитания, влияние танцевального искусства на процесс эстетического восприятия, выработки эстетических потребностей, эстетического сознания и привлечения студентов к художественно-эстетической деятельности в формировании личности будущего педагога.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, воспитательный процесс, студенческая молодежь, хореографическая деятельность, эстетическое развитие, эстетическое сознание, эстетическое восприятие, эстетическая культура, эстетический вкус.

Tsaryk T.M. The essence of choreographic activities in the aesthetic education of students

Annotation. In the article and justified pedagogical conditions of effective aesthetic education of students in the process of choreography. The analysis of psychological and educational literature reveals art-concept and choreography defined the essence of the system of aesthetic education, dance influence on the process of aesthetic perception, making aesthetic needs, aesthetic awareness and involvement of students in art - aesthetic activity in shaping the personality of future teacher.

Keywords: aesthetic education, educational process, students, choreographic work, aesthetic development, aesthetic consciousness, aesthetic perception, aesthetic culture and aesthetic taste.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Педагоги всього світу констатують сьогодні наявність однієї спільної проблеми - втрати духовності. Сучасні соціологічні дослідження свідчать про те, що за останні роки більшість молодих людей починають переорієнтовуватися на матеріальні блага, оскільки класична культура починає втрачати цінність і привабливість.

Сьогодні спостерігається тенденція до подальшої дегуманізації і деморалізації соціокультурних цінностей, у яких переважають споживацькі орієнтації. Лише кожен 6-ий студент займається спортом, кожен 10-ий у вільний час відвідує студії, гуртки, кожен 16-ий займається самоосвітою, а переважна більшість проводять час у колі он-лайн друзів у мережі «Інтернет». В результаті відбувається тотальне викорінення з культурного обігу цілого пласту культури, мистецтва, науки.

Кардинальні зміни, які відбуваються на сучасному етапі розвитку українського суспільства, висувають нові вимоги до системи освіти. Одним із її пріоритетних напрямів стає формування духовної культури особистості, здатної до гнучкої адаптації в соціальному середовищі.

Домінуюча роль належить факторам художньо-естетичного формування особистості. Саме тому, основні завдання сучасної освітньої системи спрямовані на виховання естетичної свідомості студентів, розвиток у них естетичних почуттів, емоцій, суджень, смаків, умінь, засвоєння ними системи знань, стимулювання творчої активності, розширення їх естетичного досвіду, тощо. Тож навчальний заклад спрямовує свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання студентської молоді, створити педагогічні умови, які сприяли б підвищенню рівня їхньої естетичної вихованості. Вирішення цих завдань можливе за умов залучення студентів до хореографічної діяльності, у процесі якої відбувається емоційно-почуттєвий, культурно-творчий розвиток особистості.

Хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву й емоційні реакції. Хореографія, котра спирається на музично-організовані, умовні, образно-виразні рухи людського тіла, сприяє формуванню емоційної сфери особистості, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню духовних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Методології естетичного виховання студентів були присвячені дослідження В. Бутенка, М. Веселовської, О. Комарової; естетичного виховання студентів засобами мистецтва і музики О. Баранової, О. Коробко, Л. Дементьєвої, Т. Брайченко, [2, 19]; педагогічні засади розвитку особистісних якостей засобами хореографії вивчалися П. Ковалем; педагогічні умови формування хореографічних умінь – О. Мартиненко; механізми стимулювання танцювальної творчості – Т. Морозовською, музично-руховий, творчий розвиток – А. Шевчук та Ю. Ушаковою.

Професійні вміння студентів з естетичного виховання вивчали Н. Тимошенко, Н. Фадєєва, а загальні питання підготовки вчителя до естетичного виховання розглядалися в дисертаційних дослідженнях М. Левшенко, Т. Зотєєвої, М. Волошина, В. Сергієва, І. Толпигіної та інших [6, 183]. Проте в означених наукових працях питання сутності хореографічної діяльності в системі естетичного виховання студентської молоді не розглядалися. Окрім того, у науково-методичних працях педагогів хореографів використовуються поняття «хореографічне навчання» (М. Боголюбська), «хореографічне виховання» (А. Тараканова), «хореографічна робота» (Л. Бондаренко) та «хореографічна підготовка» (Г. Березова) [12, 54].

У сучасній практиці застосовується термін «хореографічна діяльність» (О. Мартиненко), під яким педагоги-хореографи розуміють вивчення, опанування та майстерне виконання класичних, народних, бальних танців,

розвиток художнього смаку, формування естетичної культури, вдосконалення естетично-забарвлених рухів та виховання любові до хореографії [1, 19]. Тобто в такому контексті термін «хореографічна діяльність» є синонімом до вищезазначених і трактується хореографами як професійна підготовка та виконання танцювальних композицій. На нашу думку, такий підхід є вузьким і не охоплює всі естетико-виховні можливості хореографічної діяльності. Тож, на підставі аналізу наукової та методичної літератури, можемо зазначити, що усталеного поняття «хореографічна діяльність в системі естетичного виховання студентської молоді» на сьогодні ще не існує.

Формування мети статті (постановка завдання).

Метою статті є визначення сутності та розкриття поняття «хореографічна діяльність в системі естетичного виховання студентської молоді»; висвітлення й обґрунтування педагогічних умов ефективної організації естетичного виховання у процесі їх хореографічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Естетичне виховання займає особливе місце у всій системі навчально-виховного процесу. Воно включає в себе не тільки розвиток естетичних якостей людини, але і всієї особистості вцілому: її сутнісних сил, духовних потреб, моральних ідеалів, особистих і суспільних уявлень, світогляду.

Термін естетичне виховання пов'язаний з поняттям естетика (від грец. від *aisthēta* - відчутні речі та *aisthanesthai* - пізнавати) - наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси [6, 8].

У ракурсі сучасних підходів до виховання особистості студента завдання гуманістичної педагогіки можуть бути вирішені в ході хореографічної діяльності, яка зорієнтована на розвиток емоційної творчої сфери особистості.

Естетичне виховання засобами мистецтва сприяє формуванню ідеалів,

морально виховує, формує спрямованість інтересів, розвиває здатність творити за законами краси, породжує високі естетичні й моральні запити, пробуджує потенційні творчі можливості кожної людини. У процесі естетичного виховання формується і розвивається здатність людини до сприйняття та співпереживання, її естетичні смаки й ідеали, здатність до творчості за законами краси, до створення цінностей у мистецтві та поза ним (у сфері трудової діяльності, побуті, у вчинках і поведінці) [6, 59]. Таким чином, естетичному вихованню притаманні дві основні функції - формування естетично-ціннісних орієнтацій особистості та розвиток естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності. Естетичне виховання розкриває всі духовні здібності людини, необхідні в різноманітних галузях творчості.

Для вирішення означеної проблеми важливими є роботи Г. Шевченко, Д. Джоли, А. Щербо, Б. Неменського, у яких розроблено теоретичні основи системи естетичного виховання: визначаються сутність та структурні компоненти естетичного виховання, обґрунтовуються цілі, зміст, форми та методи організації цього виду виховної роботи.

За визначенням Г. Шевченко, естетичне виховання – це процес формування емоційно-естетичного ставлення до дійсності шляхом опредметнення особистістю естетичних цінностей та активізації її творчої діяльності за законами краси [13, 16]. Вчена вважає, що основою естетичного виховання є естетична свідомість, що надає руху розуму. А. Щербо та Д. Джола вказують на те, що естетичне виховання спрямоване на розвиток естетичних почуттів, переживань та художньої творчості. Вчені зазначають, що процес естетичного виховання безпосередньо пов'язаний з формуванням у людини естетичних здібностей до естетичного сприймання, оцінки та потребою в естетичній діяльності. Вони переконані, що естетичні здібності відіграють головну роль у формуванні естетичного ідеалу, смаку, почуттів та суджень молоді [11, 34].

У сучасному розумінні суті естетичного виховання складовою цього процесу є формування естетичних потреб, здатності брати участь у створенні краси в житті та мистецтві. Так, Н. Миропольська вважає, що головним в естетичному вихованні є витворення всього багатства людського ставлення до навколишнього світу. Вченою виділені важливі завдання естетичного виховання: формування творчого ставлення молоді до мистецтва, навколишнього світу, вироблення високої культури їх сприйняття [10, 21].

На думку В. Бутенка, сутність естетичного виховання молодої людини полягає у формуванні здатності адекватно сприймати нею прекрасне в оточуючій дійсності та вміння перетворювати навколишнє за законами краси. Учений наголошує, що навчальний заклад повинен стимулювати розвиток духовно-естетичних потреб студентів, створювати умови для прояву їхніх естетичних здібностей, зробивши процес пізнання змістовним і цікавим [3, 7].

Узагальнення досліджень вітчизняних та зарубіжних учених з означеної проблеми показало, що до структурних компонентів естетичного виховання належать естетичні почуття й емоції, знання, оцінки, судження, смаки, ідеали, а також естетичні потреби, естетичне сприйняття та творчий потенціал. Саме тому естетичний розвиток особистості студента повинен відбуватися через формування її основних сфер: мотиваційної, емоційно-почуттєвої, когнітивної та творчої.

Окрім того, до напрямів естетичного виховання науковці І. Бех, Н. Миропольська, О. Комаровська та інші відносять творчий розвиток особистості [1, 10]. Вони вважають, що активна творчість молоді, її здатність до самовираження та самореалізації є необхідними компонентами ефективного естетичного виховання. На їхню думку, творчість нерозривно пов'язана з умінням мріяти та фантазувати. У свою чергу, фантазія, мрія, уява виступають імпульсом створення яскравих та виразних художніх образів, які є однією з умов існування сучасної особистості, її найвищим здобутком. У процесі творчості студент виявляє свої емоції, відчуття, думки.

Таким чином, під естетичним вихованням вчені розуміють цілеспрямований, організований педагогічний процес, що передбачає формування в студентів здатності сприймати, розуміти, оцінювати прекрасне, виховання в них естетичних смаків, ідеалів, ставлень, переживань, переконань, розвиток їхньої естетичної культури та творчої активності в усіх сферах життя. Саме тому, естетичний розвиток молоді у навчально-виховному процесі сучасного навчального закладу повинен відбуватися з урахуванням основних складових естетичної сфери особистості, що регулюють її етично-культурний розвиток.

Розглянемо таку структурну одиницю зазначеного вище поняття як діяльність. У загальному розумінні діяльність – специфічна людська форма ставлення до навколишнього світу, зміст якої становить його доцільну зміну і перетворення в інтересах людей [5, 13]. Більш ґрунтовно теоретико-методологічні аспекти категорії діяльності розглянуто в наукових дослідженнях психологів: О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Запорожця, В. Давидова, Д. Ельконіна [5, 8]. С. Рубінштейн визначає діяльність як взаємодію суб'єкта з об'єктом, у процесі якої задовольняються не лише особисті потреби суб'єкта, а й потреби суспільного характеру. На його думку, така діяльність людини наповнена реальністю, предметністю та змістовністю. Учений наголошує, що діяльність за своїм характером завжди є творчою, що дозволяє людині не лише виявляти, а й розвивати свій внутрішній світ. Він зазначає, що саме діяльність забезпечує формування особистості людини [12, 112].

У наукових працях О. Леонтєва визначена будова діяльності; конкретний результат діяльності; мотив, те що пробуджує до діяльності, та засіб, за допомогою якого відбувається досягнення мети. На основі цієї будови вченим відокремлені структурні компоненти діяльності, які виступають її предметним змістом: мотив, мета, умова та задача [8, 15].

Значущість мотивів, мети, умов, завдань у ході різних видів діяльності розкривається у працях Д. Ельконіна, В. Давидова, О. Запорожця.

Науковцями виявлені три обов'язкові умови здійснення будь-якої діяльності - мета, засоби досягнення та очікуваний результат. Невід'ємними складниками різних видів діяльності дослідники визначають пізнавальні дії, що виражають інтелектуальну сферу особистості людини, її вміння широко мислити, запам'ятовувати, аналізувати, а також практичні дії, у яких реалізуються вміння особистості творчо переробляти та створювати новий унікальний продукт. Саме хореографія є одним із видів діяльності, у процесі якої розвивається художньо-образне мислення людини, її емоції та почуття, формується система знань, вдосконалюються вміння і навички, виховується здатність сприймати, інтерпретувати, створювати мистецькі твори.

У довідковій літературі зазначено, що першим значенням поняття «хореографія» (від грец. choreia – танок і grapho – пишу) був запис танцю. Із розвитком танцювального мистецтва, у період формування балетного спектаклю, хореографію уособлювали з мистецтвом створення танцювальних композицій та балету. Значно пізніше (кінець XIX ст.) поняття «хореографія» почали трактувати як танцювальне мистецтво в цілому, зі всіма його різновидами [1, 186].

Психологічні процеси, що виявляються у фізичних рухах людини, є предметом дослідження вчених різних галузей: психологів, педагогів, арт-терапевтів (С. Максименко, Л. Роговик, Ю. Нікітін, Т. Шкурко та ін.). У психолого-педагогічних працях науковців зазначається, що особистість людини лише тоді підіймається на вищій естетично-художній, культурний, творчий рівень розвитку, коли її різноманітні тілесні рухи поєднуються з внутрішніми образами, думками, почуттями [9, 208]. Тож цілісний естетичний розвиток особистості з неповторною, унікальною індивідуальністю залежить від єдності її душевно-емоційного життя і фізичної свободи, яка втілюється у тілесно-рухових проявах.

Сьогодні хореографічне мистецтво об'єднує різні види та жанри танцю: класичний, народний, бальний, історико-побутовий, естрадний та сучасний, засобами яких передається зміст хореографічних композицій. Особливість

хореографічного мистецтва полягає в тому, що танцювальний образ виявляється і розкривається через музично-організовані рухи особистості людини, які підбираються і використовуються відповідно до музичного характеру та змістовного наповнення хореографічного твору. Тож виконання танцювальних композицій потребує сформованих знань, вмінь, навичок, розвинених емоцій та почуттів, активного творчого мислення тощо.

У контексті нашого дослідження хореографічне мистецтво розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне естетичне виховання студентської молоді. Тобто в ході хореографічних занять, через цікаві, посилені дії, відбувається розвиток когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної, творчої сфери особистості людини.

Поширюючи вказані вище основні положення діяльності в площину хореографії, можемо зазначити, що за допомогою теоретичної дії відбувається інтелектуально-емоційний процес, спрямований на отримання знань, формування творчого мислення, жвавої уяви тощо. Практична дія здійснюється під час виконання і створення танцювальних комбінацій, етюдів, композицій, які забезпечують робочу частину хореографічної діяльності. Ці думки спираються на підхід О. Мартиненко до танцювальної діяльності. Вчена наголошує, що хореографічна діяльність буде успішною, якщо ґрунтуватиметься на таких умовах: формування мотиваційної сфери, розвиток усвідомленого ставлення до мети діяльності та створення сприятливої атмосфери оволодіння різноманітними руховими діями як складовими елементами змісту танцю. О. Мартиненко зазначає, що в основі хореографічної діяльності знаходиться виконання рухових дій, засобами яких розкривається внутрішній світ людини, її емоції та відчуття [10, 22].

Вищезазначене створило умови для визначення поняття «хореографічна діяльність в системі естетичного виховання студентської молоді». На наш погляд, «хореографічна діяльність в системі естетичного виховання студентської молоді» – це процес, в основі якого знаходиться активність особистості, спрямована на інтерпретацію та створення

танцювальних творів, через які виявляється і розвивається емоційно-почуттєва, психофізична, когнітивна та креативна сфери. Тож мета хореографічної діяльності в системі естетичного виховання студентів полягає у формуванні багатства внутрішнього світу особистості та розкритті його через різні підготовчі вправи класичної, народної, бальної, сучасної хореографії. Змістом хореографічної діяльності є рухові дії та операції з опанування танцювальних вмінь і навичок, що виступають основою для створення нових унікальних хореографічних проявів. Передбачаємо, що хореографічна діяльність не лише задовольняє потребу студентів у руховій активності, а й сприяє їхньому цілісному розвитку: адекватне вираження в тілесних рухах думок, емоцій, почуттів. Хореографічна діяльність характеризується творчою природою, до якої віднесемо інноваційність, винахідливість мислення студента, його розвинені знання, емоції та почуття. Саме тому підвищення рівня естетичного виховання особистості залежатиме від формування в неї таких сфер: когнітивної, мотиваційної, психофізичної, емоційно-почуттєвої, активно-творчої.

Отже, сутність хореографічної діяльності в системі естетичного виховання студентської молоді полягає в танцювально-руховій активності. У процесі виконання танцювальних рухів у студентів виховуються естетичні смаки, художнє мислення, естетичне ставлення до мистецтва, формується естетична культура, естетичне сприйняття світу, накопичуються художньо-естетичні знання, розвиваються естетичні почуття, судження, уміння, тобто розкривається їх індивідуальність.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури стосовно досліджуваної проблеми показав, що зміст естетичного виховання визначається метою і завданням формування естетичної сфери особистості. Ученими встановлено, що цей процес відбувається при наявності в студентів сформованих знань, умінь і переконань, розвинених емоцій, почуттів,

переживань, смаків та творчих здібностей. Мистецтво має унікальні можливості впливу на людину, тому художньо-естетичне виховання потрібно розглядати не лише як процес набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Саме тому, на сучасному етапі розвитку освітньої галузі, система естетичного виховання студентської молоді у ході хореографічної діяльності повинна сприяти формуванню естетичної культури особистості, розвитку її емоційно-почуттєвої сфери, психофізичної свободи та художньої імпровізації.

Таким чином, організація естетичного виховання студентів у процесі хореографічної діяльності за означеними педагогічними умовами сприятиме естетичному вихованню, що спрямовується на формування їх мотиваційної, емоційно-почуттєвої, креативної, психофізичної сфер та стимулювання творчої активності особистості. Наступним етапом нашої роботи визначаємо перевірку змісту, форм та методів хореографічної діяльності, під час застосування яких підвищується рівень естетичної розвиненості студентів.

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. - Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання / Бех Іван Дмитрович. – Київ: Либідь, 2003. – 280 с.

2. Бутенко В. Г. Креативний зміст сучасної теорії і практик естетичної освіти і виховання молоді / В. Г. Бутенко // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. ст. Серія: Педагогічні науки / голов. ред. Л. І. Міщик. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. – С. 5–9.

3. Бутенко В. Г. Художньо-естетична освіта молоді та шляхи її модернізації / В.Г. Бутенко // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. ст. Серія: Педагогічні науки / голов. ред. Л. І. Міщик.– Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. – С. 18–23.

4. Герасимова И. А. Философское понимание танца / И. А. Герасимова // Вопросы философии. – 1998. – № 4. – С. 50–63.
5. Давыдов В. В. Проблемы развивающегося обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования: учебное пособие для студентов вузов / В. В. Давыдов. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
6. Естетичне виховання: довідник / авт. кол-тив під кер. В. І. Мазепи. – Київ: Політвидав України, 1988. – 214 с.
7. Зязюн Л. Гуманістична парадигма освіти і виховання / Л. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 111–116.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев Алексей Николаевич. – 2-е изд. – Москва: Политиздат, 1977. – 304 с.
9. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посібник для студ. вузів / Максименко Сергій Дмитрович. – 2-ге вид. перероб. та доп. – Київ: ЦНЛ, 2004. – 272 с.
10. Миропольська Н. Вимір сформованості художньої культури школярів / Н. Миропольська // Мистецтво і освіта. – 2001. – № 3. – С. 20–23.
11. Національна державна комплексна програма естетичного виховання: (Проект) / уклад.: І. А. Зязюн, О. М. Семашко. – К. : ІСДО, 1994. – 64 с.
12. Неменский Б. М. Мудрость красоты: О проблеме эстетического воспитания: Книга для учителя / Неменский Борис Михайлович. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Просвещение, 1987. – 253 с.
13. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе : учеб.-метод. пособие / Шевченко Галина Павловна. – Київ: Рад. школа, 1985. – 144 с.

ДОДАТКОВІ ВІДОМОСТІ

Царик Тетяна Мирославівна – викладач ритміки та хореографії кафедри музично-теоретичних дисциплін, Луцький педагогічний коледж.

Домашня адреса: 43301, Волинська область, м. Луцьк, вул. Володимирська, 115, кв. 14; моб. тел. 0996341580; e-mail: tanjatsarik@ukr.net